

บทที่ 5

การรับมรดกแทนที่กัน

การรับมรดกแทนที่กันเป็นกรณีผู้ที่เป็นทายาทโดยธรรมที่จะมีสิทธิได้รับมรดกของผู้ตายเจ้ามรดกแต่ได้ตายก่อนเจ้ามรดก หรือถูกกำจัดก่อนเจ้ามรดกตาย ซึ่งในเรื่องการรับมรดกแทนที่กันจะพบได้ในหลายมาตรา เช่น มาตรา 1630 มาตรา 1631 มาตรา 1634 และมาตรา 1635 เป็นต้น ดังนั้นการรับมรดกแทนที่จะแทรกอยู่ในกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะมรดกหลายมาตราด้วยกัน เรื่องการรับมรดกแทนที่กันจึงเป็นหมวดที่สำคัญหมวดหนึ่ง ซึ่งในกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะมรดกบัญญัติอยู่ในหมวด 4 ตั้งแต่มาตรา 1639 ถึงมาตรา 1645 แยกการพิจารณาได้ 2 กรณี คือ

1. การรับมรดกแทนที่กันมีในทายาทชนิดใด
2. ลักษณะของการรับมรดกแทนที่กัน

1. การรับมรดกแทนที่กันมีในทายาทชนิดใด

การรับมรดกแทนที่กันไม่มีในฐานะทายาทผู้รับพินัยกรรม มีเฉพาะทายาทโดยธรรมเท่านั้น ทายาทผู้รับพินัยกรรมไม่มีการรับมรดกแทนที่เพราะตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1642 ที่บัญญัติว่า “การรับมรดกแทนที่กันนั้น ให้ใช้บังคับแต่ในระหว่างทายาทโดยธรรม” และในกรณีที่ผู้รับพินัยกรรมตายก่อนผู้ทำพินัยกรรมทำให้ข้อกำหนดในพินัยกรรมนั้นเสียไป ตามบทบัญญัติมาตรา 1698(1) ที่บัญญัติว่า “ข้อกำหนดพินัยกรรมนั้นย่อมตกไป

(1) เมื่อผู้รับพินัยกรรมตายก่อนผู้ทำพินัยกรรม....” และมาตรา 1699 บัญญัติว่า “ถ้าพินัยกรรมหรือข้อกำหนดในพินัยกรรมเกี่ยวกับทรัพย์สินรายใดเป็นอันไร้ผลด้วยประการใด ๆ ทรัพย์สินรายนั้นตกทอดแก่ทายาทโดยธรรมหรือได้แก่แผ่นดินแล้วแต่กรณี” และในบทเบ็ดเสร็จทั่วไปวางหลักไว้ในมาตรา 1620 วรรคสอง บัญญัติว่า “ถ้าผู้ใดตายโดยได้ทำพินัยกรรมไว้ แต่พินัยกรรมนั้นจำหน่ายทรัพย์หรือมีผลบังคับได้แต่เพียง

บางส่วนแห่งทรัพย์สินมรดกให้ปันส่วนที่มีได้จำหน่ายโดยพินัยกรรมหรือส่วนที่พินัยกรรม ไม่มีผลบังคับให้แก่ทายาทโดยธรรมตามกฎหมาย”

คำพิพากษาฎีกาที่ 815/2492 ได้ความว่า เจ้ามรดกทำพินัยกรรมยกทรัพย์สินมรดกให้ ร. แต่ ร. ตายก่อนเจ้ามรดก ครั้งเจ้ามรดกตาย บุตรของ ร. จึงฟ้องจำเลยซึ่งเป็นทายาท โดยธรรมขอให้แสดงว่าทรัพย์สินมรดกเป็นของโจทก์

ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า พินัยกรรมที่ยกทรัพย์สินมรดกให้ ร. เป็นอันตกไป ตามมาตรา 1698(1) ต้องบังคับตามมาตรา 1699 มาตรา 1620 วรรคสอง คือทรัพย์สินมรดกตก ได้แก่ ทายาทโดยธรรมไม่มีทางตกให้แก่ทายาทของ ร. เพราะมาตรา 1642 ให้ใช้เฉพาะระหว่างทายาทโดยธรรมไม่รวมถึงผู้รับพินัยกรรม

การรับมรดกแทนที่ไม่มีในทายาทผู้รับพินัยกรรม มีแต่ในฐานะทายาทโดยธรรม แต่ไม่ได้หมายความว่า การรับมรดกแทนที่มีในทายาทโดยธรรมทุกลำดับ เพราะประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1639 บัญญัติว่า “ถ้าบุคคลใดซึ่งจะเป็นทายาทตามมาตรา 1629(1) (3) (4) หรือ (6) ถึงแก่ความตาย หรือถูกกำจัดมิให้รับมรดกก่อนเจ้ามรดกตาย ถ้าบุคคลนั้นมีผู้สืบสันดานก็ให้ผู้สืบสันดานรับมรดกแทนที่ ถ้าผู้สืบสันดานคนใดของบุคคลนั้นถึงแก่ความตาย หรือถูกกำจัดมิให้รับมรดกเช่นเดียวกัน ก็ให้ผู้สืบสันดานนั้นรับมรดกแทนที่ และให้มีการรับมรดกแทนที่กันเฉพาะส่วนแบ่งของบุคคลเป็นราย ๆ สืบต่อกันเช่นนี้ไปจดหมดสาย”

และประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1641 บัญญัติว่า “ถ้าบุคคลใดซึ่งจะเป็นทายาทตามมาตรา 1629(2) หรือ (5) ถึงแก่ความตาย หรือถูกกำจัดมิให้รับมรดกก่อนเจ้ามรดกตาย ถ้ามีทายาทในลำดับเดียวกันยังมีชีวิตอยู่ ก็ให้ส่วนแบ่งทั้งหมดตกให้แก่ทายาทนั้นเท่านั้น ห้ามมิให้มีการรับมรดกแทนที่กันต่อไป”

จากมาตรา 1639 และมาตรา 1641 จะเห็นได้ว่าการรับมรดกแทนที่กันนั้นมิได้แต่เฉพาะทายาทโดยธรรมในมาตรา 1629(1) (3) (4) หรือ (6) เท่านั้น คือผู้สืบสันดานพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน พี่น้องร่วมบิดาหรือร่วมมารดาเดียวกัน ลุง ป้า น้า อา

ส่วนทายาทโดยธรรมลำดับที่ (2) และ (5) รับมรดกแทนที่ไม่ได้ คือ บิดา มารดา ปู่ ย่า ตา ยาย เหตุผลถ้าให้มีการรับมรดกแทนที่ได้ในฐานะทายาทโดยธรรมลำดับที่ 2 คือ บิดามารดาตามที่ได้กล่าวมาในมาตรา 1629(2) มาตรา 1629(3) และมาตรา 1630 วรรคแรก คือ เจ้ามรดกตายมีมารดายังมีชีวิตอยู่ บิดาตายแล้วและมีพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกันสองคน ซึ่งตามมาตรา 1630 วรรคแรก จะเห็นได้ว่า มรดกตกแก่มารดาแต่เพียงผู้เดียว แต่ถ้าให้มีการรับมรดกแทนที่ได้ในทายาทโดยธรรมลำดับที่สอง ตัวอย่างเช่น มรดกของผู้ตายมีหกล้านบาท มรดกก็ตกแก่บิดามารดา คนละส่วนเท่า ๆ กัน คือ คนละสามล้านบาท บิดาตายก่อนเจ้ามรดกถ้ามีการรับมรดกแทนที่ได้ ผู้เข้ารับมรดกแทนที่บิดาคือผู้สืบสันดานของบิดา ซึ่งบิดามีบุตรสองคน ได้รับคนละหนึ่งล้านบาท เห็นได้ว่าสิ่งที่ศึกษาไว้ว่าถ้ามีทายาทโดยธรรมอันดับหนึ่งซึ่งยังมีชีวิตอยู่หรือมีผู้รับมรดกแทนที่ยังไม่ขาดสายแล้วแต่กรณีในลำดับหนึ่ง ๆ ที่ระบุไว้ในมาตรา 1629 ทายาทผู้ที่อยู่ในลำดับถัดลงไปไม่มีสิทธิในทรัพย์มรดกของผู้ตายเลย ก็จะเป็นอันใช้ไม่ได้ เพราะมารดายังมีชีวิตอยู่น้อง ๆ สองคนยังคงมีสิทธิได้รับมรดก ดังนั้น กฎหมายจึงบัญญัติว่าไม่มีการรับมรดกแทนที่ในทายาทโดยธรรมลำดับที่ 2 และลำดับที่ 5 ถ้าทายาทโดยธรรมลำดับที่ 2 เหลือคนเดียวตามตัวอย่างเหลือมารดาคนเดียว มรดกก็จะตกแก่มารดาแต่ผู้เดียวตามมาตรา 1641

2. ลักษณะของการรับมรดกแทนที่กัน

หากทายาทในลำดับใดก็ตามซึ่งยังมีชีวิตอยู่และมีสิทธิได้รับมรดก แต่ได้ตายเสียก่อนเจ้ามรดกหรือถูกกำจัดไม่ให้ได้รับมรดกก่อนเจ้ามรดกตาย ผู้สืบสันดานของผู้นั้นมีสิทธิรับมรดกแทนที่ในส่วนมรดกของผู้นั้น ถ้ามีผู้รับมรดกแทนที่หลายคนก็แบ่งส่วนคนละเท่า ๆ กัน ถ้าผู้สืบสันดานคนใดตายไปเสียก่อนหรือถูกกำจัดมิให้รับมรดกก่อนเจ้ามรดกตาย ผู้สืบสันดานของผู้นั้นก็รับมรดกแทนที่ต่อไปอีก ทำนองเดียวกันรับมรดกแทนที่กันเรื่อยไปเช่นนี้จนหมดสาย

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1639 บัญญัติว่า “ถ้าบุคคลใดซึ่งจะเป็นทายาทตามมาตรา 1629 (1) (3) (4) หรือ (6) ถึงแก่ความตาย หรือถูกกำจัดมิให้

รับมรดกก่อนเจ้ามรดกตาย ถ้าบุคคลนั้นมีผู้สืบสันดานก็ให้ผู้สืบสันดานรับมรดกแทนที่ ถ้าผู้สืบสันดานคนใดของบุคคลนั้นถึงแก่ความตายหรือถูกกำจัดมิให้รับมรดกเช่นเดียวกัน ก็ให้ผู้สืบสันดานของผู้สืบสันดานนั้นรับมรดกแทนที่และให้มีการรับมรดกแทนที่กัน เฉพาะส่วนแบ่งของบุคคลเป็นราย ๆ สืบต่อกันเช่นนี้ไปจนหมดสาย”

เฉพาะผู้สืบสันดานเท่านั้นมีสิทธิรับมรดกแทนที่ ผู้บุพการีไม่มีสิทธิเข้ารับมรดกแทนที่ซึ่งได้มีบัญญัติไว้ชัดเจนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1643 ที่ว่า “สิทธิที่จะรับมรดกแทนที่กันนั้นได้เฉพาะแก่ผู้สืบสันดานโดยตรง ผู้บุพการีหาไม่มีสิทธิคั่งนั้นไม”

ถ้าทายาทผู้มีสิทธิรับมรดกยังมีชีวิตอยู่ ผู้สืบสันดานของทายาทนั้นยังไม่มีสิทธิในการเป็นผู้รับมรดกแทนที่ จะอ้างสิทธิในฐานะเป็นผู้รับมรดกแทนที่ไม่ได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 1249/2493 โจทก์ฟ้องขอแบ่งที่ดินมีโฉนดจากจำเลยที่ 1 และโจทก์ขอให้เรียกจำเลยบุตรชายจำเลยที่ 2 เข้ามาเป็นจำเลยด้วยเพราะจำเลยที่ 2 ครอบครองที่พิพาทอยู่ จำเลยที่ 2 ยกอายุความมรดกต่อสู้โจทก์

ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า โจทก์และจำเลยที่ 1 เป็นทายาทโดยธรรมตามมาตรา 1629(4) ลำดับเดียวกัน แต่จำเลยที่ 2 ซึ่งเป็นผู้สืบสันดานของจำเลยที่ 1 ไม่ใช่ทายาทของเจ้ามรดกและ ไม่ใช่ผู้รับมรดกแทนที่ เพราะจำเลยที่ 1 ยังมีชีวิตอยู่และจำเลยที่ 1 ก็ได้ถูกกำจัดมิให้รับมรดก ฉะนั้น จำเลยที่ 2 จะอ้างอายุความมรดกขึ้นต่อสู้กับโจทก์ผู้เป็นทายาทไม่ได้พิพากษาให้แบ่งมรดกให้โจทก์

คำพิพากษาฎีกาที่ 406/2510 จ.กับ ข. ซึ่งถึงแก่กรรมไปแล้วมีบุตร 6 คน บุตรของ จ.ข. ทุกคนเว้น ข. ซึ่งบวชเป็นพระภิกษุได้ร่วมกันครอบครองมรดกตลอดมา ก. บุตรของ จ.ข.ตายหลัง จ.ข. มรดกของ จ.ข.ที่ ก.ได้รับจึงตกเป็นของโจทก์ที่ 3 ซึ่งเป็นภริยาของ ก.ในฐานะผู้รับมรดกของ ก.หาใช่ในฐานะผู้รับมรดกแทนที่ ก.ไม่ แต่เมื่อพิเคราะห์ฟ้องของโจทก์แล้ว เป็นที่เข้าใจได้ว่าโจทก์ที่ 3 ขอรับมรดกของ ก.นั่นเอง โจทก์ที่ 3 จึงมีสิทธิขอแบ่งทรัพย์มรดก

การรับมรดกแทนที่กันนั้นจะมีขึ้นเมื่อทายาทโดยธรรมลำดับที่ (1) (3) (4) หรือ (6) ได้ถึงแก่ความตายก่อนเจ้ามรดกตาย หรือถูกจำกัดมิให้รับมรดกก่อนเจ้ามรดกตาย ซึ่งการตายก่อนเจ้ามรดกนั้น รวมถึงการที่บุคคลนั้นตายโดยผลของกฎหมายด้วย คือถูกศาลสั่งให้เป็นคนสาบสูญตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1640 บัญญัติว่า “เมื่อบุคคลใดต้องถือว่าถึงแก่ความตายตามความในมาตรา 62 แห่งประมวลกฎหมายนี้ ให้มีการรับมรดกแทนที่กันได้”

ตัวอย่าง นายคำมีอาสาสามคน คือ นายหนึ่ง นายสอง นายสาม นายหนึ่งมี บุตรชอบด้วยกฎหมายชื่อ ค.ช.เอก นายหนึ่งถูกศาลสั่งให้เป็นคนสาบสูญ ต่อมา นายคำตายมีมรดก 3 ล้านบาท ดังนี้ มรดกของนายคำโดยปกติตกแก่อาทั้งสามคนซึ่งเป็นทายาทโดยธรรมลำดับที่ 6 คนละส่วนเท่า ๆ กัน คนละ 1 ล้านบาท ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1629(6) ประกอบมาตรา 1633 แต่นายหนึ่งถูกศาลสั่งให้เป็นคนสาบสูญคือตายก่อนนายคำ นายหนึ่งมีผู้สืบสันดานคือ ค.ช.เอก ค.ช.เอกเข้ารับมรดกแทนที่เฉพาะส่วนของนายหนึ่ง หนึ่งล้านบาทได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1639 มาตรา 1640

คำว่าผู้สืบสันดานที่มีสิทธิรับมรดกตามที่ได้กล่าวมานั้น ได้แก่บุตรที่ชอบด้วยกฎหมาย บุตรนอกกฎหมายที่บิดารับรองแล้ว และบุตรบุญธรรม แต่ในเรื่องการรับมรดกแทนที่นั้น กฎหมายได้บัญญัติไว้ชัดเจนในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1643 บัญญัติว่า “สิทธิที่จะรับมรดกแทนที่กันนั้นได้เฉพาะแก่ผู้สืบสันดานโดยตรง ผู้บุพพการีหาสิทธิดังนั้นไม่” ซึ่งคำว่าผู้สืบสันดานโดยตรงนั้น หมายถึง ผู้สืบสันดานที่เป็นผู้สืบสายโลหิตที่แท้จริงของผู้นั้น

ตัวอย่าง ค.ช.คำเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายของนายเดช ค.ช.คำเป็นผู้สืบสันดานโดยตรงของนายเดช เพราะ ค.ช.คำเป็นผู้สืบสายโลหิตของนายเดช

ค.ช.คำเป็นบุตรนอกกฎหมายของนายเดช คือ นายเดชและมารดาของ ค.ช.คำไม่ได้เป็นสามีภรรยาที่ชอบด้วยกฎหมาย แต่เมื่อมี ค.ช.คำเป็นบุตร นายเดชได้แสดงออกอย่างบิดามิต่อบุตร เช่น ให้ใช้นามสกุลส่งเสียเลี้ยงดูอย่างเปิดเผย ถือว่า ค.ช.คำ เป็น

บุตรนอกกฎหมายที่บิดารับรองแล้วถือว่าเป็นผู้สืบสันดานและเป็นผู้สืบสันดานโดยตรง เพราะเป็นผู้สืบสายโลหิตของนายเดช

ค.ช.ดำเป็นบุตรบุญธรรมของนายเดช ค.ช.ดำไม่ใช่ผู้สืบสันดานโดยตรงของนายเดช เพราะ ค.ช.ดำไม่ใช่ผู้สืบสายโลหิตของนายเดช และในกรณีนี้ ค.ช.ดำไม่มีสิทธิได้รับมรดกแทนที่นายเดชในการสืบมรดกของเจ้ามรดก

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 372/2510 บิดามารดาของผู้เยาว์ไม่ได้จดทะเบียนสมรสกัน ผู้เยาว์จึงไม่ใช่บุตรโดยชอบด้วยกฎหมายของบิดา แต่เมื่อปรากฏหลักฐานทางสูติบัตร และทะเบียนสำมะโนครัวว่าผู้เยาว์เป็นบุตรและมีพฤติการณ์ซึ่งเป็นที่รู้กันทั่วไปว่าบิดามารดาผู้เยาว์เป็นสามีภริยากัน อยู่ร่วมเรือนเดียวกันโดยเปิดเผย บิดาผู้เยาว์ได้แนะนำมารดาผู้เยาว์ต่อบุคคลอื่นว่าเป็นภริยา บิดาผู้เยาว์เคยไปที่สำนักทะเบียนท้องถิ่นเพื่อแจ้งการเกิดของผู้เยาว์ แต่ไม่สบายจึงกลับเสียก่อนแล้วให้คนอื่นไปแจ้งเกิดแทน ดังนี้ ฟังได้ว่าบิดาได้รับรองผู้เยาว์เป็นบุตรแล้ว จึงถือได้ว่าผู้เยาว์เป็นผู้สืบสันดานเหมือนบุตรที่ชอบด้วยกฎหมาย มีสิทธิรับมรดกแทนที่บิดา

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 436/2518 บุตรนอกกฎหมายที่บิดาได้อุปการะเลี้ยงดู ให้การศึกษาเล่าเรียน ถือว่าเป็นบุตรที่บิดาได้รับรองแล้ว มีสิทธิรับมรดกแทนที่บิดาได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2307/2527 โจทก์เป็นบุตรนอกกฎหมายของ บ.และ บ.เป็นผู้แจ้งเกิดโดยระบุในสูติบัตรว่า บ.เป็นบิดา และระบุว่าโจทก์มีชื่อสกุลของ บ.รับเลี้ยงดูจน บ.ถึงแก่กรรม ดังนี้ถือได้ว่า บ.รับรองว่าโจทก์เป็นบุตร โจทก์จึงเป็นผู้สืบสันดานเหมือนกับบุตรที่ชอบด้วยกฎหมายของ บ.ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1627 และมีอำนาจฟ้องขอแบ่งมรดกของ ก. มารดา บ. เมื่อ บ. ถึงแก่กรรมก่อน ก. โจทก์ซึ่งเป็นผู้สืบสันดานของ บ.จึงมีสิทธิรับมรดกแทนที่ได้ตามมาตรา 1639

คำพิพากษาฎีกาที่ 773/2528 (ประชุมใหญ่) ผู้สืบสันดานโดยตรงตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1643 หมายถึงผู้สืบสันดานในทางสืบสายโลหิตโดยแท้จริง บุตรบุญธรรมถือว่าเป็นผู้สืบสันดานเหมือนกับบุตรบุญธรรมที่ชอบด้วยกฎหมายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1627 มีสิทธิได้รับมรดกของผู้รับบุตรบุญธรรมได้ แต่บุตรบุญธรรมมิใช่ผู้สืบสันดานโดยตรงของผู้รับบุตรบุญธรรมจึงไม่มีสิทธิรับมรดกแทนที่ผู้รับบุตรบุญธรรม

คำพิพากษาฎีกาที่ 1312/2537 สำเนาทะเบียนบ้านเป็นเอกสารมหาชนซึ่งพนักงานเจ้าหน้าที่ได้ทำขึ้นหรือรับรองตาม ป.วิ.พ.มาตรา 127 ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นของแท้จริงและถูกต้อง เป็นหน้าที่ของคู่ความฝ่ายที่ถูกอ้างเอกสารนั้นมายันต้องนำสืบความไม่ถูกต้องของเอกสาร เมื่อไม่มีพยานหลักฐานที่มีน้ำหนักเพียงพอมาสืบหักล้าง จึงต้องถือว่าสำเนาทะเบียนบ้านนั้นถูกต้องแล้ว ผู้ตายได้รับรองว่าตนเป็นบุตรของตน ต.จึงมีสิทธิรับมรดกของผู้ตาย เมื่อ ต.ตายก่อนผู้ตาย ผู้คัดค้านซึ่งเป็นบุตรโดยชอบด้วยกฎหมายของ ต.จึงมีสิทธิรับมรดกของผู้ตายแทนที่ ต.

คำพิพากษาฎีกาที่ 381/2538 ม. และ โจทก์ที่ 1 ได้แสดงความเกี่ยวข้องฉันบิดากับบุตรโดยให้ความอุปการะเลี้ยงดูให้ใช้นามสกุลเดียวกัน เป็นพฤติการณ์ที่รู้จักโดยทั่วไปตลอดมาว่าโจทก์ที่ 1 เป็นบุตร โจทก์ที่ 1 จึงเป็นบุตรนอกกฎหมายที่บิดารับรองแล้ว ถือว่าเป็นผู้สืบสันดานเป็นทายาทโดยธรรมมีสิทธิรับมรดกของ ม. แต่เมื่อ ม. ซึ่งเป็นบุตรของเจ้ามรดกตายไปก่อนเจ้ามรดก โจทก์ที่ 1 จึงมีสิทธิรับมรดกของเจ้ามรดกแทนที่ ม. ได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 2495/2540 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1643 ให้สิทธิที่จะรับมรดกแทนที่กันได้เฉพาะแก่ผู้สืบสันดาน ซึ่งหมายถึงผู้สืบสันดานโดยสายโลหิตอันแท้จริงเท่านั้น บุตรบุญธรรมไม่มีสิทธิรับมรดกแทนที่ผู้รับบุตรบุญธรรม

ผู้สืบสันดานที่จะเข้ารับมรดกแทนที่ได้ต้องเป็นผู้สืบสันดานโดยตรง แต่ถ้าบุคคลซึ่งจะเป็นทายาทตามมาตรา 1629(1) ได้ถึงแก่ความตายก่อนเจ้ามรดก แต่บุคคลซึ่งจะเป็นทายาทตามมาตรา 1629(1) คนนี้ไม่ใช่ผู้สืบสันดานโดยตรงเพราะเป็นบุตรบุญธรรม แต่บุตรบุญธรรมของเจ้ามรดกผู้นี้มีบุตรที่ชอบด้วยกฎหมายซึ่งถือว่าเป็นผู้สืบสันดานโดยตรง

เมื่อบุคคลซึ่งจะเป็นทายาทตามมาตรา 1629(1) ตายไปก่อนเจ้ามรดก ต่อมา เจ้ามรดกตาย ผู้สืบสันดานโดยตรงของบุตรบุญธรรมของเจ้ามรดกจะเข้ารับมรดกแทนที่ได้หรือไม่

คำพิพากษาฎีกาที่ 290/2494 บุตรบุญธรรมถือว่าเป็นผู้สืบสันดานเหมือนกับบุตรที่ชอบด้วยกฎหมายและถือว่าเป็นทายาทโดยธรรมลำดับ 1 ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1627 ประกอบมาตรา 1629(1) เมื่อบุตรบุญธรรมตายก่อนเจ้ามรดก บุตรที่ชอบด้วยกฎหมายของบุตรบุญธรรมซึ่งถือว่าเป็นผู้สืบสันดานโดยตรงของบุตรบุญธรรม ย่อมมีสิทธิรับมรดกแทนที่กันได้ตามสิทธิที่กฎหมายให้ไว้ตามมาตรา 1639

จากคำพิพากษาฎีกาดังกล่าวทำให้มองเห็นได้ว่า การที่บทบัญญัติมาตรา 1639 บัญญัติว่าบุคคลใดซึ่งจะเป็นทายาทโดยธรรมตามมาตรา 1629(1) ถึงแก่ความตายก่อนเจ้ามรดก ถ้าบุคคลนั้นมีผู้สืบสันดานโดยตรง ผู้สืบสันดานโดยตรงมีสิทธิเข้ารับมรดกแทนที่ได้ ที่กฎหมายบัญญัติเช่นนี้คงมองถึงเจตนารมณ์ของเจ้ามรดก กรณีที่เจ้ามรดกจดทะเบียนรับบุตรบุญธรรมมาถือว่ารู้อยู่แล้วว่า ถ้าเจ้ามรดกตายมรดกตกแก่บุตรบุญธรรม เพราะถือว่าเป็นทายาทโดยธรรมลำดับที่ 1 ดังนั้น เจ้ามรดกคงไม่รังเกียจบุตรที่เป็นผู้สืบสันดานโดยตรงของบุตรบุญธรรม ในเมื่อบุตรบุญธรรมซึ่งเป็นทายาทโดยธรรมลำดับที่ 1 ตายก่อนเจ้ามรดกตาย ผู้สืบสันดานโดยตรงซึ่งเป็นผู้สืบสายโลหิตของบุตร บุญธรรมก็ควรให้รับมรดกแทนที่ได้ แต่ถ้าเจ้ามรดกมีบุตรที่ชอบด้วยกฎหมาย บุตรที่ชอบด้วยกฎหมายไปจดทะเบียนรับบุตรบุญธรรม ถ้าบุตรที่ชอบด้วยกฎหมายซึ่งถือว่าเป็นทายาทโดยธรรมลำดับที่ 1 ตายก่อนเจ้ามรดก ต่อมา เจ้ามรดกตาย เจ้ามรดกไม่มีเจตนาจะให้มรดกของเขาตกแก่บุตรของบุคคลอื่นที่บุตรที่ชอบด้วยกฎหมายของเขาขอมาเป็นบุตรบุญธรรมก็ได้ ดังนั้น กฎหมายจึงบัญญัติผู้สืบสันดานโดยตรงนั้นเน้นเฉพาะ ผู้สืบสันดานที่จะเข้ารับมรดกแทนที่ ส่วนผู้สืบสันดานตามมาตรา 1629(1) ของเจ้ามรดกที่ตายก่อนเจ้ามรดกไม่จำเป็นต้องเป็นผู้สืบสันดานโดยตรงของเจ้ามรดก

ส่วนบุคคลใดซึ่งจะเป็นทายาทตามมาตรา 1629(1) ที่ได้ตายก่อนเจ้ามรดกตาย ในกรณีอื่น เช่น เป็นบุตรนอกกฎหมายที่บิดารับรองแล้ว ถือว่าเป็นผู้สืบสันดานและได้ ตายก่อนเจ้ามรดกตาย และบุคคลนี้มีบุตรที่ชอบด้วยกฎหมายหรือบุตรนอกกฎหมายที่ บิดารับรองแล้ว บุตรที่ชอบด้วยกฎหมายหรือบุตรนอกกฎหมายที่บิดารับรองแล้วดังกล่าว สามารถรับมรดกแทนที่ได้ เพราะบุตรนอกกฎหมายที่บิดารับรองแล้วถือว่าเป็นผู้สืบ สันดานของเจ้ามรดก ถือว่าเป็นบุคคลใดซึ่งจะเป็นทายาทตามมาตรา 1629(1) ได้ถึงแก่ ความตายก่อนเจ้ามรดกตาย ถ้าบุคคลนั้นมีผู้สืบสันดานและเป็นผู้สืบสันดานโดยตรง บุตรที่ชอบด้วยกฎหมายหรือบุตรนอกกฎหมายที่บิดารับรองแล้ว ถือว่าเป็นผู้สืบสันดาน โดยตรง ดังนั้น บุตรที่ชอบด้วยกฎหมายหรือบุตรนอกกฎหมายที่บิดารับรองแล้วเข้ารับมรดก แทนที่ได้

แต่ถ้าบุตรนอกกฎหมายที่บิดารับรองแล้วถือว่าเป็นทายาทโดยธรรมลำดับที่ 1 ตาย ก่อนเจ้ามรดกและบุคคลนี้ได้จดทะเบียนรับบุตรบุญธรรม และต่อมา เมื่อเจ้ามรดกตาย บุตรบุญธรรมถือว่าเป็นผู้สืบสันดานก็จริงแต่ไม่ใช่ผู้สืบสันดานโดยตรงเข้ารับมรดกแทน ที่ไม่ได้

ข้อสังเกต

บุคคลใดซึ่งจะเป็นทายาทตามมาตรา 1629(1)(3)(4) หรือ (6) ถึงแก่ความตาย ก่อนเจ้ามรดก ถ้าบุคคลนั้นมีผู้สืบสันดานให้ผู้สืบสันดานรับมรดกเฉพาะส่วนของบุคคล ผู้นั้นไป แต่ถ้าบุคคลนั้นตายที่หลังเจ้ามรดกจึงมีการรับมรดกแทนที่มิได้ ตัวอย่างเช่น มี ปู่ พ่อ และบุตร ถ้าพ่อตายต่อมาปู่ตาย บุตรมีสิทธิรับมรดกแทนที่พ่อในการสืบมรดกปู่ แต่ถ้าปู่ตายก่อน บุตรจะเข้ารับมรดกแทนที่มิได้ เพราะมรดกของปู่จะตกแก่พ่อ แต่ถ้า ต่อมาพ่อตายมรดกจะตกแก่บุตรแต่ผู้เดียว

มีปัญหาว่า ปู่ และพ่อ ไปเครื่องบินลำเดียวกันเครื่องบินตกตายหมดทั้งลำ กฎหมาย ถือว่าปู่และพ่อตายพร้อมกับมรดกของพ่อไม่มีปัญหาตกแก่บุตร แต่มรดกของปู่ถ้าตีความ ตรงตัวตามวลีลักษณะอักษรบุตรจะรับมรดกแทนที่มิได้ เพราะพ่อไม่ได้ตายก่อนปู่ แต่ พ่อตายพร้อมปู่จะทำให้มรดกของปู่ไม่มีผู้รับตกทอดแก่แผ่นดินเช่นนั้น หรือ คงไม่ใช่

เจตนารมณ์ของกฎหมาย ดังนั้น จึงเห็นว่าไม่ว่าพ่อตายก่อนหรือตายหลังเจ้ามรดกคือปู่ มรดกของปู่ก็ตกแก่หลานนั่นเอง ฉะนั้น แม้ปู่และพ่อตายพร้อมกันมรดกก็ตกแก่หลาน โดยการรับมรดกแทนที่กันได้

การรับมรดกแทนที่กัน ไม่ใช่มีเฉพาะบุคคลใดซึ่งจะเป็นทายาทตามมาตรา 1629 (1) ตายก่อนเจ้ามรดกเท่านั้นยังมีในบุคคลใดซึ่งจะเป็นทายาทตามมาตรา 1629(3)(4) หรือ (6) ด้วย

คำพิพากษาฎีกาที่ 870/2494 ย่าของโจทก์เป็นป้าของผู้ตาย เมื่อผู้ตายไม่มี ทายาทในลำดับ 1 ถึง 5 และไม่มีผู้รับมรดกแทนที่แล้ว ย่าของโจทก์ซึ่งเป็นป้าผู้ตายย่อม เป็นทายาทลำดับ 6 ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1629 มีสิทธิรับมรดก ผู้ตายและเมื่อย่าของโจทก์และบิดาของโจทก์ตายแล้ว โจทก์ย่อมมีสิทธิรับมรดกแทนที่ได้ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1639

ตามคำพิพากษาฎีกาดังกล่าว พิจารณาได้ว่า แม้อบิดาของโจทก์ตายแล้ว ถ้ามารดา ของโจทก์ยังมีชีวิตอยู่ โจทก์จะมีสิทธิรับมรดกแทนที่ย่าหรือไม่ ในกรณีนี้จะเห็นได้ว่า โจทก์คงมีสิทธิรับมรดกแทนที่อยู่นั่นเอง เพราะมารดาโจทก์ไม่ใช่ทายาทของผู้ตาย

ผู้สืบสันดานโดยตรงของบุคคลใดซึ่งจะเป็นทายาทตามมาตรา 1629(1)(3)(4) หรือ(6) ไม่ได้หมายถึงคู่สมรสของบุคคลเหล่านั้น เพราะคู่สมรสไม่ใช่ผู้สืบสันดาน

คำพิพากษาฎีกาที่ 1192/2482 โจทก์เป็นภริยาของนายเคลือบ นายเคลือบเป็น บุตรชายนางแขกเจ้ามรดก นายเคลือบตายก่อนนางแขก ต่อมา นางแขกตายโจทก์ฟ้องขอ แบ่งมรดก

ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า โจทก์จะอ้างเป็นผู้รับมรดกนางแยกไม่ได้ เพราะโจทก์เป็นเพียงลูกสะใภ้ไม่ใช่ทายาทโดยธรรมของเจ้ามรดกและโจทก์ไม่มีสิทธิรับมรดกแทนที่นายเคลือบสามมิได้เพราะคู่สมรสไม่ใช่ผู้สืบสันดาน

คำพิพากษาฎีกาที่ 648/2497 โจทก์เป็นภริยานายทัด นายทัดเป็นบุตรนายแทน และตายก่อนนายแทน ครั้นนายแทนตาย โจทก์ฟ้องขอแบ่งมรดกอ้างเป็นการรับมรดกแทนที่นายทัด

ศาลฎีกาพิพากษายืนตามศาลชั้นต้นว่า โจทก์เป็นเพียงคู่สมรสของนายทัดไม่ใช่ผู้สืบสันดานจึงรับมรดกแทนที่นายทัดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1639 ไม่ได้

พิพากษายกฟ้อง

คำพิพากษาฎีกาที่ 5189/2539 การรับมรดกแทนที่กันจะมีได้เฉพาะผู้สืบสันดานรับมรดกแทนที่บิดามารดาเท่านั้นตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1639 และ 1642 โจทก์ที่ 1 เป็นภรรยาของ ส. มิใช่ผู้สืบสันดานของ ส. จึงไม่มีสิทธิรับมรดกแทนที่ ส.

อนึ่ง การรับมรดกแทนที่กันผู้สืบสันดานโดยตรงนั้นจะต้องมีสิทธิบริบูรณ์ในการรับมรดกแล้วตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1644 บัญญัติว่า “ผู้สืบสันดานจะรับมรดกแทนที่ได้ต่อเมื่อมีสิทธิบริบูรณ์ในการรับมรดก” หมายความว่า ต้องมีสภาพบุคคลหรือมีความสามารถรับมรดกอยู่ในขณะเจ้ามรดกตาย หรือเป็นทารกในครรภ์มารดาในขณะเจ้ามรดกตายแล้วภายหลังเกิดมารอดอยู่ ดังนั้น หากยังไม่ปฏิสนธิในครรภ์มารดา ในเวลาที่เจ้ามรดกตาย ผู้สืบสันดานนั้นก็ไม่มีสิทธิรับมรดกแทนที่

ตัวอย่าง นายคำมีนายเดชเป็นพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน นายเดชมีภรรยาที่ชอบด้วยกฎหมายชื่อนางแดง นางแดงตั้งครรภ์ได้ 3 เดือน นายเดชตาย ต่อมา นางแดงตั้งครรภ์ได้ 7 เดือน นายคำตาย นางแดงจะเข้ารับมรดกของนายคำไม่ได้ เพราะนางแดงเป็นน้องสะใภ้ไม่ใช่ทายาทโดยธรรมของนายคำ และถ้าอีก 2 เดือน ต่อมา นางแดงคลอดบุตรชื่อ ด.ช.เอก ด.ช.เอกเข้ารับมรดกแทนที่นายเดชบิดาในการสืบมรดกนายคำได้ เพราะนายเดชเป็นพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน นายคำถือว่าเป็นบุคคลใดซึ่งจะเป็นทายาทตามมาตรา 1629(3) ได้ถึงแก่ความตายก่อนเจ้ามรดกตาย ถ้าบุคคลนั้นมีผู้สืบสันดานคือ ด.ช.เอกและมีสิทธิบริบูรณ์ในการรับมรดกแล้วก็รับมรดกแทนที่ได้

แต่ถ้านางแดงเกิดแท้งลูกเมื่อท้องได้ 8 เดือน มรดกของนายคำตกทอดแก่แผ่นดิน เพราะไม่มีทายาทโดยธรรมที่จะรับมรดกของนายคำเลย นางแดงภรรยานายเดชซึ่งเป็นคู่สมรสจะเข้ารับมรดกแทนที่ไม่ได้

สิทธิในการเป็นทายาทมีอยู่ตั้งแต่ก่อนเจ้ามรดกตาย แต่สิทธิในการรับมรดกเกิดขึ้นเมื่อเจ้ามรดกตายสิทธิในการเป็นทายาทดังกล่าวนี้รวมถึงสิทธิในการเป็นผู้รับมรดกแทนที่ด้วย และสิทธิในการเป็นทายาทหรือเป็นผู้รับมรดกแทนที่นี้เป็นสิทธิที่จะรับมรดกของเจ้ามรดกโดยทั่วไป ไม่ใช่เฉพาะทรัพย์สินใดสิ่งหนึ่ง ฉะนั้น แม้เจ้ามรดกจะได้ทรัพย์สินมรดกสิ่งใดสิ่งหนึ่งมาเมื่อทายาทตายแล้ว ผู้สืบสันดานของทายาทนั้นก็มิมีสิทธิรับมรดกแทนที่ในทรัพย์สินนั้นได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1081-1082/2501 โจทก์ฟ้องขอแบ่งมรดกนางจันทร์ อ้างว่านางจันทร์เป็นย่า โดยนายสีดาบุตรนางจันทร์เป็นสามีนางวัน และเป็นบิดาโจทก์

จำเลยให้การว่า นายสีดากับนางวันไม่ได้จดทะเบียนสมรส และนายสีดาตายก่อนที่นางจันทร์จะได้รับทรัพย์สินพิพาทมา

ศาลชั้นต้นพิพากษายกฟ้อง ศาลอุทธรณ์วินิจฉัยว่า ตามพฤติการณ์พอฟังว่านายสีดารับรองโจทก์เป็นบุตร พิพากษายกคำพิพากษาศาลชั้นต้นให้วินิจฉัยเรื่องทรัพย์สินพิพาทว่าเป็นมรดกเพียงใด

ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า ข้อคัดค้านที่ว่า นางจันทร์ได้ทรัพย์สินพิพาทมาภายหลังนายสีดาตายแล้วนายสีดาขอมไม่มีสิทธิรับมรดก บุตรของนายสีดาจึงไม่มีสิทธิรับมรดกแทนที่นั้น เห็นว่าบุตรนายสีดาขอมได้รับมรดกแทนที่นายสีดาได้ตามมาตรา 1639 พิพากษายืน

การสละมรดกของบุคคลอีกคนหนึ่งนั้นไม่ตัดสิทธิผู้สละในการรับมรดกแทนที่บุคคลอื่นตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1645 บัญญัติว่า “การที่บุคคลใดสละมรดกของบุคคลอีกคนหนึ่งนั้นไม่ตัดสิทธิของผู้สละที่จะรับมรดกแทนที่บุคคลอีกคนหนึ่งนั้นในการสืบมรดกของบุคคลอื่น” หมายถึงว่าการที่บิดาตาย มีบุตรสามคน

คือนายหนึ่ง นายสอง นายสาม มรดกบิดามีสามแสน นายหนึ่งเห็นว่ามรดกบิดาน้อยจึง
แสดงน้ำใจสละมรดกของบิดาตามกฎหมายเรื่องการสละมรดก มรดกบิดาคงแก่นายสอง
และนายสามคนละครึ่ง ต่อมา ปู่ตายมีมรดกสามร้อยล้าน นายสองและนายสามอ้างว่า
นายหนึ่งสละมรดกบิดาแล้วยอมไม่มีสิทธิรับมรดกแทนที่บิดาในการสืบมรดกของปู่
อ้างของนายสอง นายสามใช้ไม่ได้ เพราะจากมาตรา 1645 การที่นายหนึ่งสละมรดกของ
บิดานั้นไม่ตัดสิทธิของนายหนึ่งผู้สละที่จะรับมรดกแทนที่บิดาในการสืบมรดกของปู่

ข้อสังเกต

ในเรื่องการรับมรดกแทนที่กันตามมาตรา 1639 ได้กล่าวว่า บุคคลใดซึ่งจะเป็น
ทายาทตามมาตรา 1629(1)(3)(4) หรือ (6) ตายก่อนเจ้ามรดกหรือถูกกำจัดมิให้รับมรดก
ก่อนเจ้ามรดกก่อนเจ้ามรดกตาย การถูกกำจัดมิให้รับมรดกเป็นเรื่องการเสียไปซึ่งสิทธิใน
มรดกจะได้กล่าวต่อไปในหมวดการเสียไปซึ่งสิทธิในมรดก ซึ่งจะได้อีกถึงเรื่องการถูก
กำจัดมิให้รับมรดกและการรับมรดกแทนที่กัน เพราะการถูกกำจัดมิให้รับมรดกต้องถูก
กำจัดมิให้รับมรดกก่อนเจ้ามรดกตายด้วย และข้อสังเกตอีกประการหนึ่งที่ควรระวังคือ
การรับมรดกแทนที่ที่ไม่มีในฐานะทายาทผู้รับพินัยกรรม มีแต่ในฐานะทายาทโดยธรรม
และมีเฉพาะทายาทโดยธรรมตาม มาตรา 1629(1)(3)(4) หรือ (6) เท่านั้น ไม่มีการรับ
มรดกแทนที่ในทายาทโดยธรรมตาม มาตรา 1629(2) หรือ (5) แต่บางที่บุคคลที่ตายก่อน
นั้นมีฐานะทั้งทายาทผู้รับพินัยกรรมและทายาทโดยธรรมก็ได้ และเมื่อเขาตายไปก่อนเจ้า
มรดกตาย ผู้สืบสันดานของเขาเข้ารับมรดกแทนที่ไม่ได้ในฐานะทายาทผู้รับพินัยกรรม
ตามมาตรา 1642 แต่อาจเข้ารับมรดกแทนที่ในฐานะทายาทโดยธรรมได้

ตัวอย่าง นายคำมีพี่น้องร่วมบิดามารดาสามคน คือนายหนึ่ง นายสอง นายสาม
นายหนึ่งมีบุตรที่ชอบด้วยกฎหมายหนึ่งคน คือ ด.ช.เอก นายคำรักนายหนึ่งมาก ทำ
พินัยกรรมยกทรัพย์มรดกให้นายหนึ่งทั้งหมด นายหนึ่งตาย ต่อมา นายคำตายมีมรดก
3 ล้านบาท จะเห็นได้ว่ามรดก 3 ล้านบาทนั้น ถ้านายหนึ่งยังมีชีวิตอยู่ นายสอง นายสาม
ถูกตัดเพราะเจ้ามรดกจำหน่ายทรัพย์มรดกตามมาตรา 1608 วรรคท้าย แต่นายหนึ่งตาย
ก่อนนายคำเจ้ามรดก ด.ช.เอกจะเข้ารับมรดกแทนที่ก็ไม่ได้ เพราะไม่มีการรับมรดกแทน

ที่ในฐานะทายาทผู้รับพินัยกรรม ข้อกำหนดในพินัยกรรมเสียไป มรดกตกแก่ทายาทโดย
ธรรมตามมาตรา 1698(1) มาตรา 1699 และมาตรา 1620 วรรคสอง มรดก 3 ล้านบาท
ของนายคำตกแก่ทายาทโดยธรรมของนายคำซึ่งได้แก่พี่น้องร่วมบิดามารดาสามคน คือ
นายหนึ่ง นายสอง และนายสามคนละส่วนเท่า ๆ กัน คือคนละหนึ่งล้านบาท แต่นาย
หนึ่งได้ตายก่อนนายคำ นายหนึ่งเป็นบุคคลใดซึ่งจะเป็นทายาทตามมาตรา 1629(3) ได้
ถึงแก่ความตายก่อนเข้ามรดกตาย ถ้าบุคคลผู้นั้นมีผู้สืบสันดานและผู้สืบสันดานโดย
ตรงก็ให้รับมรดกแทนที่บุคคลนั้นไปตามมาตรา 1639 ประกอบมาตรา 1643 ดังนั้น
ค.ช.เอกได้รับมรดกแทนที่นายหนึ่งในการสืบมรดกนายคำได้

สรุป มรดกของนายคำสามล้านบาทตกแก่ ค.ช.เอก นายสองและนายสามคนละ
หนึ่งล้านบาทเท่า ๆ กัน

คำพิพากษาฎีกาที่ 5189/2539 ส. เป็นพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกันกับ ก. ส. มี
ภริยาชื่อ โจทก์ที่ 1 และมีบุตร 3 คน คือ ร โจทก์ที่ 2 และที่ 3 หลังจาก ส. ถึงแก่ความ
ตายแล้ว ร. ทำหนังสือสละมรดกของ ส. ต่อมา ก. เสียชีวิต โจทก์ที่ 1 เป็นเพียงภริยาของ
ส. มิใช่ผู้สืบสันดานของ ส. จึงไม่มีสิทธิรับมรดกแทนที่ ส. เพราะการรับมรดกแทนที่
กันจะมีได้เฉพาะผู้สืบสันดานรับมรดกแทนที่บิดามารดาเท่านั้นตามประมวลกฎหมาย
แพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1639 และ 1642 ส่วน ร. แม้จะสละมรดกของ ส. แล้ว แต่ก็ไม่ได้
ปรากฏว่า ร. สละสิทธิในการรับมรดกของ ก. อันเป็นการรับมรดกแทนที่ ส. แต่อย่างไร
ร. โจทก์ที่ 2 และ 3 จึงมีสิทธิรับมรดกแทนที่ ส. ในการสืบมรดกของ ก. ตามประมวล
กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1645 คนละหนึ่งในสาม

๑๗๖

๑๗๗

๑๗๘